

Preliminarni izveštaj analize implementacije bilateralnog sporazuma o zaštiti prava nacionalnih manjina između vlada Republike Srbije i Republike Hrvatske

- Analiza bilateralnih sporazuma -

1. Društveno-politički kontekst kada je sporazum zaključen

Jugoslavenska politička kriza koncem 1980-ih godina, koju je prouzročilo tadašnje čvrstorukaško vodstvo Saveza komunista Srbije na čelu sa Slobodanom Miloševićem kroz prekompoziciju moći na federalnoj razini i pokušaj prekrajanja međurepubličkih granica, rezultirala je raspadom Jugoslavije i formiranjem novih samostalnih nacionalnih država. Tako su Hrvati u Vojvodini i Srbiji došli u položaj nepriznate manjine, što je politički i gospodarski značilo i smjenu njihovih kadrova u državnim i javnim službama te poduzećima, kao i isključenje iz procesa privatizacije. Devedesetih je godina broj Hrvata u Srbiji smanjen za 40.000, s najtežim posljedicama u Srijemu. Konačni slom autokratskoga režima Slobodana Miloševića 5. listopada 2000. godine otvorio je nove povijesne mogućnosti i za Hrvate u Srbiji. Hrvati su priznati kao nacionalna manjina, Srbija je ratificirala međunarodne sporazume o manjinskim pravima, a s Hrvatskom je sklopila i bilateralni sporazum o zaštiti manjina (2004.).

Ubrzo nakon Mađara, Hrvati su bili druga nacionalna manjina koja je izabrala svoju manjinsku samoupravu – Hrvatsko nacionalno vijeće (2002.), započelo je školovanje na hrvatskom jeziku i izučavanje fakultativnog predmeta Hrvatski jezik s elementima nacionalne kulture (2002.), iz proračuna se financira tjednik Hrvatska riječ (2003.), sve je više hrvatskih tiskovina, mnoga kulturna društva vraćaju hrvatski predznak ili se osnivaju nova pa danas u Vojvodini i Beogradu djeluje četrdesetak hrvatskih udruga, osnovan je Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata 2008., hrvatski je jezik u službenoj uporabi i u više vojvođanskih sela a od 2009. i u pokrajinskim tijelima, od 2010. na Radio televiziji Vojvodine prikazuje se i TV dnevnik na hrvatskom jeziku, Međuvladin mješoviti odbor za praćenje provođenja Sporazuma o zaštiti manjina između Srbije i Hrvatske od 2009. godine intenzivirao je rad. Međutim, unatoč znatnom poboljšanju položaja Hrvata, u praksi ima još poteškoća oko implementiranja

proklamiranog (osobito u obrazovanju), odnose između dvaju država opterećuje tzv. bunjevačko pitanje, neriješeno je i pitanje izravnog parlamentarnog zastupstva Hrvata u skupštini Srbije, razmjerno sudjelovanje Hrvata u državnim i javnim službama daleko je od poželjnoga, a teška gospodarska situacija ima reprekusije i na ostvarivanje manjinskih prava. Poboljšanje društvenog, političkog i kulturnog položaja hrvatske manjine i nadalje će ovisiti o eventualnim pozitivnim promjenama u odnosima Hrvatske i Srbije, jačanju institucionalne infrastrukture Hrvata u Vojvodini te njihove kadrovske profiliranosti. Osim deklarativne spremnosti u poštivanju zajamčenih manjinskih prava na državnoj razini potrebna je pozitivna promjena u republičkim i pokrajinskim institucijama, koje se financiraju od strane države, u smjeru izjednačavanja standarda u odnosima prema svim manjinskim zajednicama, tako i hrvatskoj. Za očekivati je da će se u skladu s napretkom u europskim integracijskim procesima Srbije postupno rješavati i otvorena pitanja od interesa za hrvatsku manjinsku zajednicu.

2. Osnovne informacije o sporazumu

Bilateralni sporazum o zaštiti nacionalnih manjina između Republike Srbije i Republike Hrvatske¹, sastavljen je i potpisan u Beogradu 15. novembra 2004. godine. Sporazum je potpisan u dva primerka na srpskom i hrvatskom jeziku i obe verzije su verodostojne. Ispred tadašnje Vlade SCG sporazum je potpisao tadašnji Ministar za ljudska i manjinska prava Rasim Ljajić, dok je ispred vlade Republike Hrvatske potpisala Vesna Škare Ožbolt tadašnja Ministrica pravosuđa Republike Hrvatske. Bilateralni sporazum je je proglašen Zakonom o ratifikaciji Sporazuma između Srbije i Crne Gore i Republike Hrvatske o zaštiti prava srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj i hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori. Zakon o ratifikaciji je donela tadašnja Skupština SCG na sednici 20. maja 2005. godine, a potpisao ga je tadašnji predsednik Srbije i Crne Gore, Svetozar Marović. Sam ukaz o proglašenju zakona o ratifikaciji na osnovu člana 26. alineja 7. Ustavne povelje državne zajednice Srbije i Crne Gore². Zakon o

¹ Sporazum između Srbije i Crne Gore i Republike Hrvatske o zaštiti prava srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj i hrvatske manjine u Srbiji i Crnoj Gori („Službeni list SCG“ - Međunarodni ugovori, broj 3/2005)

² Ustavne povelje državne zajednice Srbije i Crne Gore <http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/MON%20SM%20ustavna%20povelja%202003.pdf>

ratifikaciji ima tri člana, prvi član se odnosi na ratifikaciju sporazuma, drugi član donosi original tekst samog sporazuma, dok se u trećem članu navodi kada zakon stupa na snagu. U članu 18. samog sporazuma se navodi da se sporazum zaključuje na neodređeno vreme i da svaka strana potpisnica odnosno ugovornica može pisano, diplomatskim putem da otkáže sporazum koji bi u tom trenutku prestao da važi šest meseci od datuma, kada je druga strana primila obaveštenje o otkazu.

Tabela 1. - *Bilateralni sporazum o zaštiti nacionalnih manjina između Republike Srbije i Republike Hrvatske*

Država	Potpisala	Ratifikovala	Primena
Republika Srbija (Srbija i Crna Gora)	15/11/2004	20/05/2005	01/06/2005
Republika Hrvatska	15/11/2004	18/03/2005	01/06/2005

2.1 Lista dokumenata na koje se bilateralni sporazum poziva

Srbija je potpisivanjem sporazuma sa Hrvatskom pokazala želju da se uvrsti u red modernih i demokratskih država u kojima se poštuju ljudska prava, a u prilog tome ide i činjenica da je bilateralni sporazum potpisan u skladu (eksplicitno pobrojani dokumenti u

samom sporazumu) sa međunarodnim ugovorima i drugim relevantnim ugovorima koji su bitni za zaštitu i unapređenje manjinskih prava, a tu se svakako ubrajaju³:

-Povelja Ujedinjenih nacija, Opšta deklaracija o pravima čoveka, Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencija o pravima deteta, Deklaracija o ukidanju svih oblika netolerancije i diskriminacije zasnovanim na veroispovesti i verovanju, Deklaracija o pravima lica koja pripadaju nacionalnim ili etničkim, verskim i jezičkim manjinama;

- Relevantni dokumenti usvojeni od Organizacije za evropsku bezbednost i saradnju, a naročito Dokument usvojen na Konferenciji o ljudskoj dimenziji u Kopenhagenu 1990. godine i Izveštaj sa Sastanka vladinih stručnjaka za zaštitu manjina, održanog u Ženevi 1991. godine;

- Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda, Evropska povelja o regionalnim ili manjinskim jezicima, Okvirna konvencija za zaštitu nacionalnih manjina i ostali relevantni dokumenti Saveta Evrope; - Instrument Srednjoevropske inicijative o zaštiti nacionalnih manjina; - Sporazum o normalizaciji odnosa između SR Jugoslavije i Republike Hrvatske;

2.2 Odredbe i članovi sporazuma

Kako bi se shvatila suština bilateralnog sporazuma i kako bi se on tumačio na što ispravniji i konstruktivniji način, neophodno je da se izvrši pregled odredbi i članova sporazuma. Sporazum sadrži ključne osnove ali i detalje koji su bitni za ostvarivanje manjinskih prava hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji, i on je obavezujući za obe države jer su ga ratifikovale. U daljem tekstu napravićemo pregled kako bi se predočila suština materije obuhvaćena sporazumom.

Preambula sporazuma je poglavlje u kojem se obrazlažu razlozi usvajanja bilateralnog sporazuma o zaštiti manjina između Srbije i Hrvatske i daje važan uvid u kontekst samog sporazuma. Principi u sporazumu su definisani opštim terminima i nisu suviše komplikovani za tumačenje. Principe i značajke iz preambule treba posmatrati kao svojevrsni vodič za daljnje

³Navedeni dokumenti se mogu naći na stranici Hrvatskog nacionalnog vijeća
<http://www.hnv.org.rs/docs/Sporazum%20o%20zaštiti%20manjina%20HR.pdf>

tumačenje sporazuma, kojim se između ostalog i iznosi stav da su države svesne postojanja manjina na svojim teritorijama i da imaju nameru da pripadnicima manjinskih zajednica osiguraju najviši stepen pravne zaštite i razvijanje njihovih nacionalnih identiteta. Naglašava se i značaj poštovanja prava nacionalnih manjina i njihove kvalitetne zaštite, kao jedno od načela na kojima počiva Evropska Unija i utvrđuje se da zaštita prava manjina svakako doprinosi društvenoj i političkoj stabilnosti država u kojima žive. Preambula se završava potvrdom da nacionalne manjine predstavljaju integralni deo društva države u kojoj žive i da obogaćuju materijalnu i duhovnu kulturu zemlje u kojoj žive, kao i da doprinose produbljivanju prijateljstva i saradnje Srbije i Hrvatske. Konačna konstatacija u preambuli jeste ta da jačanje ostvarivanja prava manjina razvija dobrosusedske odnose. Bilateralni ugovor potpisan između Srbije i Hrvatske ima 18 članova, i većina sporazuma je izbalansirana sa unutarnjim zakonodavstvom u Republici Srbiji, u smislu da Srbija može da osigura sprovođenje preuzetih obaveza. Situacija se komplikuje zbog člana 9. koji se tiče parlamentarnog zastupstva na svim razinama, koji nije u skladu sa unutarnjim srbijanskim zakonodavnim sustavom.

Imajući ovo u vidu potrebno je napraviti pregled najvažnijih članova bilateralnog sporazuma koji su važni za zaštitu i unapređenje položaja hrvatske nacionalne manjine u Srbiji ali i za samu bilateralnu saradnju po pitanju zaštite manjina između Srbije i Hrvatske:

Član 1. predstavlja svojevrsan uvid i garantuje da će se pripadnicima nacionalnih manjina osigurati na očuvanje i izražavanje nacionalnog, kulturnog, jezičkog i verskog identiteta, pravo na održavanje i razvijanje manjinskog školstva, odnosno obrazovanja, medija i ostvarivanje posebnih interesa pripadnika manjina.

Članom 4. se jemči podsticanje i zapošljavanje stručno osposobljenih radnika koji su pripadnici nacionalne manjine na svim nivoima i oblicima obrazovanja. Treći i četvrti pasus u četvrtom članu koji se odnosi na podsticanje saradnje u oblasti prosvete i školovanja nacionalnih manjina radi boljeg uvida prenosimo u cjelosti

" Strane ugovornice će podsticati saradnju i razmenu u oblasti prosvete u delu koji se odnosi na obrazovanje nacionalnih manjina, posebno razmenom prosvetnih stručnjaka, školskih programa, udžbenika i drugih nastavnih materijala, omogućiti dodele stipendija i učestvovanje na seminarima stručnog usavršavanja manjinskih učitelja, podsticati direktnu saradnju škola, odnosno stvaranje uslova za uzajamne posete učenika i učitelja". a zatim dalje sledi *"Na*

području na kojem je organizovano školovanje pripadnika manjina na manjinskom jeziku i pismu, strane ugovornice će podsticati učenje jezika, kulture i istorije manjina i njihovih matičnih naroda u školama većinskog naroda".

Član 5. garantuje manjinama pravo na osnivanje kulturnih, prosvetnih, centara i ustanova na teritoriji država ugovornica, i u tom smislu države se obavezuju da aktivno prate ostvarivanje kulturnih, verskih, prosvetnih potreba manjina. Ovaj član je veoma bitan jer se manjinama garantuje i zaštita kulturnih spomenika, odnosno kulturnih dobara koja su važna za identitet pripadnika nacionalnih manjina.

Član 10. obavezuje države ugovornice da daju podstrek istraživanjima iz područja kulture, istorije i položaja manjina. U tu svrhu očekuje se da države podstiču učešće pripadnika manjina na istraživačkim projektima i u radu naučnih ustanova, kao i saradnju naučnih ustanova u tim istraživanjima.

Član 11. je bitan jer obavezuje države ugovornice da omoguće pripadnicima manjina slobodne kontakte sa matičnim narodom i sa institucijama matičnih država. Ovde ćemo radi boljeg uvida citirati ceo član "*Strane ugovornice će osigurati manjinama mogućnost svestranih, slobodnih i neposrednih odnosa s matičnim narodom i sa njegovim državnim i javnim ustanovama. U tu svrhu će, u okviru sopstvenih mogućnosti, podsticati razvijanje kulturnih i ekonomskih odnosa i razmenu stručnjaka. Strane ugovornice, pravna lica i državljani strana ugovornica mogu radi ostvarivanja načela ovog sporazuma pružati podršku udruženjima manjina koje žive na teritoriji druge strane ugovornice".*

Član 12. obavezuje državu da podrže prekograničnu i ekonomsku u interesu manjinskih zajednica.

Član 9. je jedan od najbitnijih članova u sporazumu i zato mu posvećujemo posebnu pažnju, jer ovaj član predstavlja jednu od najvećih tački sporenja prilikom uspešne implementacije sporazuma i preuzetih odredbi. Naime član 9. se odnosi na političku participaciju nacionalnih manjina i njime je predviđeno da će države omogućiti učestvovanje pripadnika nacionalnih manjina u donošenju odluka koje se odnose na njihova prava na lokalnom, pokrajinskom i republičkom nivou, i da će usvojiti propise kojima će omogućiti učestvovanje pripadnika manjina u predstavničkim i izvršnim telima. Ovde ćemo radi boljeg uvida citirati celi član 9.

" Strane ugovornice će omogućiti slobodno organizovanje i udruživanja pripadnika nacionalnih manjina. Strane ugovornice će omogućiti učestvovanje pripadnika nacionalnih manjina

u donošenju odluka koje se odnose na njihova prava i položaj na lokalnom, pokrajinskom, republičkom nivou i nivou državne zajednice u Srbiji i Crnoj Gori, odnosno lokalnom, regionalnom i državnom nivou u Republici Hrvatskoj, omogućavajući osnivanje političkih stranaka i učestvovanje u predstavničkim i izvršnim telima na način da će unutrašnjim zakonodavstvom osigurati:

- zastupljenost nacionalnih manjina u predstavničkim i izvršnim telima na

lokalnom nivou,

- zastupljenost u predstavničkim telima na pokrajinskom, republičkom i nivou državne zajednice u Srbiji i Crnoj Gori, odnosno na regionalnom i državnom nivou u Republici Hrvatskoj.

Strane ugovornice će osigurati materijalne i druge uslove za izbor i

delovanje izabranih predstavnika nacionalnih manjina. Strane ugovornice će se pri utvrđivanju područnih i/ili upravnih jedinica uzdržavati od dovođenja nacionalnih manjina u nepovoljniji položaj".

Interesanto je zapažanje Tomislava Žigmanova direktora Zavoda za kulturu Vojvođanskih Hrvata. On je na sastanku održanom u Subotici sa predstavnicima istraživačkog tima Centra za regionalizam izrazio dilemu u pogledu "pravne snage" bilateralnih sporazuma. Žigmanov je postavio pitanje da li je bilateralni sporazum međunarodni dokument ili nešto što je Srbija donela za unutarnju uporabu. Žigmanov je ukazao da ukoliko je bilateralni sporazum međunarodni dokument, trebalo bi ga direktno implementirati u zakonodavstvo jer je opće poznato da su međunarodni dokumenti iznad nacionalnih.

3. Lična karta Mešovitih komisija

Već nakon ratifikacije Sporazuma, obrazovana je i prva mešovita komisija za praćenje njegove implementacije, međutim, nakon raspada Savezne države Srbije i Crne Gore i gašenja Ministarstva za ljudska i manjinska prava Srbije i Crne Gore, dolazi do zastoja u održavanju sastanaka. Nakon formiranja Vlade Republike Srbije 2008. imenovani su novi predstavnici srpskog dela mešovitog odbora i nastavljeno je sa radom. Mešoviti odbor za praćenje bilateralnog sporazuma sa Hrvatskom je do sada bio najaktivniji i imao je najviše održanih sednica. Poslednje dve sednice koje su održane 2011. i 2014. svakako su bile i najaktivnije i najplodotvornije što se svakako može videti iz zapisnika mešovitih komisija koje su održane u Šidu⁴ i Zagrebu⁵. Iako su međuvladin mešoviti odbor sa Hrvatskom sastajao pet puta, javnosti su dostupna samo dva zapisnika, sa pete i šeste sednice MMO-a.

Međuvladin mešoviti odbor za praćenje implementacije sporazuma između Srbije i Hrvatske osnovan je na osnovu Člana 16. Kako bi se bolje razumela funkcija MMO-a ovde citiramo pomenuti Član 16. " *U cilju sprovođenja Sporazuma strane ugovornice ustanovljavaju međuvladin Mešoviti odbor koji prati sprovođenje ovog sporazuma. Stranke u Mešoviti odbor određuju isti broj predstavnika među kojima se nalaze i predstavnici manjina. Članovi odbora koji su pripadnici manjina će se imenovati na preporuku krovnih koordinacijskih tela nacionalnih manjina koje su predmet Sporazuma. Mešoviti odbor sastaje se najmanje jednom godišnje naizmenično kod strana ugovornica Sporazuma, a osnovaće se 60 dana od dana stupanja na snagu ovog sporazuma. Zadaci Mešovitog odbora su:*

- *razmatranje ostvarivanja Sporazuma,*
- *podnošenje preporuka vladama u vezi s ostvarivanjem Sporazuma.*

Odluke Mešovitog odbora strane ugovornice prihvataju usaglašavanjem".

Peta sednica MMO-a održana je u Beogradu i Šidu, 19. i 20. septembra 2011. godine. Srpsku delegaciju je predvodio Janko Veselinović, narodni poslanik, a hrvatsku delegaciju Petar

⁴http://www.ljudskaprava.gov.rs/images/pdf/bilateralni_sporazumi/Zapisnik_sa_Pete_sednice_MMO.pdf

⁵ <http://www.hnv.org.rs/docs/zapisnik%20sa%206%20sednice%20mmo.pdf>

Barišić, u to vreme načelnik Samostalne službe za Hrvate u inostranstvu i kulturu u Ministarstvu spoljnih poslova i evropskih integracija. Sednicu je otvorio Nenad Đurđević, nekadašnji direktor Uprave za ljudska i manjinska prava, državnu upravu i lokalnu samoupravu i Vlade Republike Srbije. Na otvaranju sednice, Nenad Đurđević je istakao da bilateralno sporazum o zaštiti prava nacionalnih manjina i MMO koji je osnovan na osnovu sporazuma, predstavljaju važan okvir za unapređenje položaja dveju manjina, čemu su po Đurđeviću obe države posvećene. Na sednici je istaknuto i da se Srbija i Hrvatska nalaze na, iako različitim etapama, putu evropskih integracija, što predstavlja još jedan garant da će dvema nacionalnim manjinama u obe države biti unapređena prava. Na dnevnom redu pete sednice MMO-a bile su na redu sledeće teme 1. Analiza zaključaka i preporuka sa četvrte sednice MMO-a, 2. Statusni položaj i finansiranje manjinskih institucija i udruženja, 3. Povraćaj imovine institucijama i udruženjima manjinskih zajednica i povraćaj crkvene imovine. Na sednici su usvojene opšte preporuke za obe strane, i posebno preporuke za srpsku i hrvatsku stranu. Zapisnik sa pete sednice su potpisali Petar Barišić u ime hrvatskog MMO-a, i Janko Veselinović u ime srpskog MMO-a.

Šesta sednica MMO-a održana je u Zagrebu i Vrhovinama, 22 i 23. oktobra 2014 godine. Srpsku delegaciju predvodio je Zoran Mašić, državni sekretar u Ministarstvu prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a hrvatsku delegaciju predvodila je Darija Krstičević, direktorica državnog Ureda za Hrvate izvan Republike Hrvatske. Sednicu je otvorila predstavnica hrvatskog MMO-a gospođa Krstičević, i tom prilikom je podsetila da je bilateralni sporazum iako potpisan pre skoro deceniju, dobar osnov za rešavanje otvorenih pitanja o položaju nacionalnih manjina u obe države. Gospođa Krstičević je izrazila spremnost za aktivnim delovanjem i činjenjem dodatnih pomaka u ovom važnom području. Predstavnica Hrvatske, gospođa Krstičević je istakla da se uspešnim sprovođenjem preporuka MMO-a, dodatno doprinosi unapređenju manjinskih prava i doprinosi ukupnom razvoju i stabilnosti obeju država potpisnica. Predstavnik srpske delegacije Zoran Mašić izrazio zadovoljstvo nastavkom razgovora o unapređenju položaja nacionalnih manjina u obe zemlje. Mašić je istakao da se konstruktivnim razgovorom isključivo može doći do optimalnih rešenja. Predmet rada šeste sednice je prema zapisniku sa pomenute sednice 1. Analiza zaključaka i preporuka sa Pete sednice MMO-a, 2. Razno. Zapisnik su potpisali sa srpske strane Zoran Mašić, a sa hrvatske Darija Krstičević.

Predsednik HNV-a Slaven Bačić smatra da se srpska strana loše priprema za sastanke MMO-a, i da postoji nevoljnost Republike da se ispunjavaju preporuke MMO-a. Bačić smatra da

su katkada podaci teško uporedivi i da obe strane prikazuju podatke o svim manjinama a ne za srpsku ili hrvatsku.

4. Predmet sporazuma – analiza rada komisije

4.1 Četiri osnove oblasti ostvarivanja manjinskih prava

Pravo na obrazovanje na hrvatskom jeziku

Školovanje na hrvatskom jeziku u Republici Srbiji unutar obrazovno vaspitnog sistema postoji od 2002. godine. Pre zvaničnog uvođenja jezika, obrazovanje na maternjem hrvatskom je postojalo isključivo u verskim institucijama, čiji rad država nije dugo priznavala. Ustavno pravo nacionalnih manjina na obrazovanje na maternjem hrvatskom jeziku ostvaruje se u skladu sa više zakona kojima je regulisano školovanje u Republici Srbiji: 1. Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Zakon o osnovnoj školi, 3. Zakon o srednjoj školi, 4. Zakon o visokom obrazovanju, 5. Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina. Prema Zakonu o osnovnoj školi⁶, nastava na jezicima nacionalnih manjina može se organizovati u sredinama gde postoji najmanje petnaest prijavljenih učenika za upis u prvi razred⁷. U članu 3 bilateralnog sporazuma navodi se da će se pripadnicima nacionalnih manjina omogućiti školovanje na maternjem jeziku shodno posebnim programima za koje se pre donošenja traži mišljenje udruženja nacionalnih manjina. Školovanje na hrvatskom maternjem jeziku je najzastupljenije u Subotici i okolnim mestima, dok je u drugim delovima AP Vojvodine znatno manje zastupljena ova nastava⁸. Ukupan broj đaka koji se školuju na hrvatskom jeziku nije veći od 10 posto, što je daleko manje od ostalih nacionalnih manjina. Za hrvatsku zajednicu je veoma bitno da u školama gde postoji značajan procenat učenika hrvatske nacionalnosti postoji i hrvatski jezik sa elementima nacionalne kulture. Bačić je naglasio da se moraju uvesti standardi za licenciranje nastavnika i

⁶ http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_osnovnoj_skoli.html

⁷ U pojedinim slučajevima nastava na maternjem jeziku može se organizovati i za manji broj učenika uz odobrenje ministra prosvete.

⁸ Razlog ovakvog stanja svakako treba tražiti u disperziranosti hrvatske manjine na teritoriji Republike Srbije i AP Vojvodine, Međutim iako je obrazovanje na maternjem jeziku Ustavom garantovano pravo i obaveza iz bilateralnog sporazuma, mnogi pripadnici se zbog prošlosti i negativnih predrasuda i dalje ustručavaju da iskoriste pravo i da svoju decu školuju na hrvatskom.

profesora za hrvatski jezik. Pitanje lektorata na hrvatskom jeziku na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu je još uvek nepoželjno. Bačić smatra da je potrebno postaviti uslove za poznavanje maternjeg jezika. Srbija je preporučila da se napravi međudržavni sporazum za rešavanje statusa nastavnika na hrvatskom. Bačić je pomenuo i osnivanje centra za učenje hrvatskog ili školski centar po ugledu na pravoslavnu gimnaziju u Zagebu.

Što se tiče visokog školstva i dalje ne postoje katedra za hrvatski jezik i lektorat na Filozofskom fakultetu u Novom Sadu, dok druge manjine imaju svoje katedre i lektorate. Na šestoj sednici MMO održanoj u Zagrebu 2014. pitanje katedre i lektorata za hrvatski jezik je posebno naglašeno u preporukama za obrazovanje za obe strane⁹. Srbija i dalje nije rešila pitanje nastavnika na hrvatskom jeziku, jer ne postoji mogućnost za dobijanje licenci za ovlašćene predavače. Na šestoj sednici MMO-a u preporukama Srbiji se stavlja na znanje da radni status predavača koji dolaze iz Republike Hrvatske i dalje nije rešen. Jedan od ključnih problema školovanja na hrvatskom jeziku, koji se Srbiji na skoro svim sednicama MMO-a stavlja na znanje, jeste i problem štampanja udžbenika na hrvatskom jeziku. Srbija i dalje ne pokazuje želju da izdvoji sredstva za štampanje udžbenika na hrvatskom jeziku, a u isto vreme ne želi da odobri uvoz udžbenika iz Hrvatske. U preporukama srpskoj strani MMO podseća da se po zakonskoj normi, sem kad to zakon predviđa, jednom odobreni udžbenici ne mogu ponovo odobravati. MMO je kao preporuku za rešenje ovog problema predložio da država Srbija odobri uvoz udžbenika iz Hrvatske, što su zahtevale i institucije manjinske samouprave, dok se ne steknu uslovi za štampanje udžbenika u Srbiji. Pitanje oslobađanja PDV-a za donacije se najviše odnosilo na knjige, ali je nadležno ministarstvo bilo potpuno neodređeno po ovom pitanju. Bačić kaže da po pitanju PDV-a nije bilo oslobađanja i da se sve vrti oko zakonskih procedura.

Pravo na službenu upotrebu jezika i pisma

Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina¹⁰ je definisao da su lokalne samouprave dužne da uvedu u službenu upotrebu jezik one manjine koja na njenom

⁹ Zapisnik sa Šeste sednice srpsko - hrvatskog međuvladinog Mešovitog odbora za manjine održane u Zagrebu i Vrhovinama, 22 i 23 oktobra 2014.

¹⁰ http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_prava_i_sloboda_nacionalnih_manjina

području predstavlja udeo viši od 15 posto ukupnog stanovništva. Ova tematika je posebno problematična jer se u nekim sredinama, pogotovo u Sremu, broj pripadnika hrvatske manjine nakon 90ih godina prošlog veka izuzetno smanjio. Dodatnu otežavajuću okolnost po Hrvate čini i to što su oni relativno nova manjina (koja je u toku 90ih bila izložena najvećem teroru od strane državnih vlasti i čije su institucije manjinske samouprave potpuno razorene), koja za razliku od tradicionalnih manjina, kao što su Slovaci i Rusini, nije nasledila prava iz doba socijalizma koja se odnose na službenu upotrebu jezika i pisma. Iako je Skupština AP Vojvodine još 2002. pokrenula inicijativu da se hrvatski jezik uvrsti u službene jezike, ova inicijativa u suštini nikada nije sprovedena do kraja. Tek deset godina kasnije, 2012. godine, hrvatski jezik je postao jedan od šest službenih jezika u organima AP Vojvodine, gde učestvuju i zvanični prevodioci za hrvatski jezik u okviru Službe za prevodilačke poslove. U samom bilateralnom ugovoru u članu 6 se taksativno navode oblasti u kojima će se manjinama obezbediti službena upotreba jezika i pisma, u skladu sa međunarodnim pravnim standardima. Za nas je veoma bitno da ukažemo na to da na poslednje dve zajedničke sednice MMO iz 2011. i 2014. nije značajnije bilo reči, niti su davane preporuke na ovu temu.

Danas je hrvatski jezik službeni u sledećim mestima¹¹: Grad Subotica, Stara Bingula u opštini Sremska Mitrovica, Sonta u opštini Apatin, Bački Breg i Bački Monoštor na području grada Sombora, Sot i Batrovci u opštini Šid. Najznačajnija upotreba hrvatskog jezika svakako je u Subotici. U pojedinim opštinama gde žive Hrvati često se uvodi srpski jezik u formi latiničnog pisma¹².

Pravo na informisanje na maternjem jeziku

Pravo pripadnika manjina da se informišu na sopstvenom jeziku predviđeno je u bilateralnom sporazumu u članu 7. gde se manjinama garantuje pravo da se informišu putem štampe, radija i televizije. Hrvati u Vojvodini se danas informišu putem radija, televizije i štampe. Prema rezultatima istraživanja Fonda za otvoreno društvo *Informisanje na jezicima nacionalnih*

¹¹ <http://www.puma.vojvodina.gov.rs/mapa.php>

¹² Slaven Bačić, I dalje se borimo za ravnopravnost, 14.04.2012

*manjina*¹³, u periodu od 2004. do 2006. godine u Srbiji su postojala 164 medija sa informisanjem na jeziku nacionalne manjine, od kojih se 145 nalazilo u Vojvodini. Samo 34 medija je informisalo isključivo na jezicima nacionalnih manjina i to: 19 štampanih (8 na mađarskom jeziku), 12 radio (1 na mađarskom) i 3 televizijske stanice. Registrovano je postojanje jednog informativnog web portala i to na mađarskom jeziku. Redakcije koje informišu na jezicima nacionalnih manjina suočavaju se sa nizom problema: loša materijalna situacija, kadrovski problemi, zatvoreniji izvori informisanja nego za medije na srpskom jeziku itd. Navedeni problemi utiču na kvalitet informisanja, ali nisu jedini sa kojim se suočavaju ovi mediji.

Pitanje informisanja hrvatske nacionalne manjine bilo je i jedan od predmeta šeste sednice MMO - a gde je zahtevano da države reši pitanje prostora NIU Hrvatska Riječ, ali je i zahtevano da država ujednači kriterijume za finansiranje manjinskih medija. Pravo na informisanje na hrvatskom jeziku našlo se i na petoj sednici MMO¹⁴ i tom prilikom je ukazano da je svakako pozitivno i značajno za hrvatsku manjinu, osnivanje redakcije na hrvatskom jeziku pri RTV u saradnji sa Hrvatskim nacionalnim vijećem. MMO je zahtevao da se reši radno pravni status radnika, urednika i honoraraca u hrvatskoj redakciji. Kako bi se poboljšalo informisanje hrvatske manjine na maternjem jeziku, MMO je predložio da RRA u saradnji sa Republičkom agencijom za elektronske medije ispita mogućnost dodele regionalne frekvencije Radio Subotici.

Pravo na očuvanje kulture

Kada je reč o očuvanju kulturnog identiteta hrvatske nacionalne manjine, onda je neophodno napomenuti da hrvatska manjina kao relativno nova manjina dugo nije imala nikakve mehanizme niti insitucije kojima bi sačuvala svoju kulturu i etničku posebnost. Tek sa osnivanjem Zavoda za kulturu Vojvođanskih Hrvata 2008. hrvatska manjina u Srbiji dobija prvu ozbiljniju instituciju koja je sposobna za negovanje i čuvanje identiteta hrvatske nacionalne manjine. Pre osnivanja Zavoda za kulturu Vojvođanskih Hrvata, kulturni identitet zajednice svodio se na folklorne manifestacije pojedinih kulturno umetničkih udruženja.

U bilateralnom Sporazumu o pravu manjine na očuvanje svoje kulture govori se u dva člana 5. i 10. U ovim poglavljima država se obavezala da će negovati i ulagati napore u očuvanje kulturne posebnosti hrvatske manjine, i podsticati učešće pripadnika hrvatske manjine u

¹³ Informisanje na jezicima nacionalnih manjina, Fond za otvoreno društvo, 2007

¹⁴ Zapisnik sa Pete sednice srpsko - hrvatskog međuvladinog Mešovitog odbora za manjine održane u Beogradu i Šidu, 19. i 20. septembra 2011

istraživanjima i projektima koji su bitni za dalji kulturni razvoj hrvatske manjine u Srbiji. Na petoj sednici MMO - a 2011. u preporukama za obe strane i Srbiji i Hrvatskoj se predlaže da učine dodatne napore u okviru državnih institucija, kako bi se podržavali projekti koji za cilj imaju negovanje kulturne baštine i zaštitu istorijskih spomenika. MMO dalje obema državama potpisnicama predlaže i dodatne napore kako bi se sistematski nastavio rad na popisu i obnovi materijalne i nematerijalne baštine oba naroda u obe države potpisnice. Srpskoj strani se na petoj sednici preporučilo da nastavi sa obnovom kuće Bana Jelačića i da se u saradnji sa Hrvatskim Nacionalnim Vijećem nađe adekvatno rešenje za njenu namenu. Pitanje nacionalnih spomenika i spomenika kulture je pokrenuto sa hrvatske strane, naglasio je Bačić i smatra da je pitanje spomenika pitanje reciprociteta. Bačić smatra da postoji problem oko podataka i izdvajanja za kulturne manifestacije jer nedostaju zbirni podaci sa lokala. Oko povraćaja oduzete imovine, Bačić je naglasio da ne postoji kontinuitet i da je pitanje povraćaja imovine u suštini pitanje političke volje. Bačić je naglasio i da postoji velika neravnomernost prilikom povraćaja crkvene imovine.

4.2 Specifične oblasti koje su rešavane u radu MMO-a

Pravo na političko predstavljanje manjina na svim nivoima

Najveću tačku sporenja i jedan od osnovnih problema u bilateralnom sporazumu svakako da predstavlja član 9. u kojem su se obe države obavezale da će pored prava na slobodno organizovanje i udruživanje omogućiti i političko predstavljanje manjina na svim nivoima vlasti. Strane ugovornice se obavezuju da će u skladu sa svojim unutrašnjim zakonodavstvom osigurati zastupljenost nacionalnih manjina u predstavničkim i izvršnim telima na lokalnom nivou i zastupljenost nacionalnih manjina u predstavničkim telima na pokrajinskom i republičkom nivou.

Pitanje predstavljanja manjina na svim nivoima u Hrvatskoj se sprovodi kroz Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina, preko garantovanih mesta u predstavničkim i izvršnim telima na svim nivoima (u skladu sa procentom zastupljenosti srpske, odnosno bilo koje druge manjine u ukupnoj populaciji). Srbija nije bila u stanju da ispuni ovu ključnu obavezu, jer je na svom unutrašnjem političkom planu naspustila, po manjine povoljniji, princip garantovanih mesta, u korist koncepta prirodnog praga¹⁵. Potrebno je konstatovati da je hrvatska nacionalna

¹⁵ Visoki izborni cenzus ne odgovara strankama malobrojnih manjina. Čak i cenzus od tri procenta onemogućava većini manjinskih stranaka da dobiju svoje predstavnike u parlamentu. Zato su se neke

manjina od 2007. do 2012. imala predstavnika i u republičkom i u pokrajinskom parlamentu. Međutim, iako je hrvatska manjina zbog dobre političke organizovanosti uspevala da se izbori za svoja mesta u parlamentu, svemu je nedostajala zakonska regulativa a hrvatski poslanici su bili podložni koalicionim stegama¹⁶.

Pitanje predstavljanja manjina na svim nivoima u Srbiji biće moguće ili promenom Ustava, ili promenom same odredbe iz sporazuma. Oba rešenja su veoma komplikovana i biće potreban dijalog i konsenzus obe strane za rešavanje ovog pitanja, a koje bi najviše pogodovalo manjinama u obe države. Mi možemo samo da konstatujemo da Srbija još uvek nije razvila svoje unutrašnje mehanizme kako bi se manjinama omogućilo pravo na predstavljanje na svim nivoima. Bačić je ukazao da je sporazum jedinstven i po tome jer je **Srbija jedino sa Hrvatskom** potpisala sporazum u kojemu se pominje pitanje političkog predstavljanja. Bačić je pomenuo i da je na jednoj sjednici u Zagrebu predstavnik MMO-a sa srpske strane Ratko Gajica rekao da je političko predstavljanje veoma bitno i za Srbe u Hrvatskoj. Pitanje političkog predstavljanja za hrvatsku manjinu u Srbiji je važno i iz razloga jer su Hrvati potpuno isključeni iz procesa donošenja političkih odluka i nisu upućeni u ono što se dešava u Parlamentu.

Dodatak

Odbor za Hrvate izvan Republike Hrvatske je 8. travnja 2011. godine zastupnicima Hrvatskog Sabora, dostavio **Prijedlog zaključka o položaju hrvatske nacionalne manjine u susjednim i drugim europskim državama s posebnim osvrtom na hrvatsku nacionalnu manjinu u Republici Srbiji, Republici Slovenij i Crnoj Gori**¹⁷. Ovaj dokument je veoma bitan jer je se u njemu analizira položaj hrvatske nacionalne manjine u Republici Srbiji i navode se otvorena pitanja koja postoje u vezi položaja hrvatske manjine. Imajući u vidu da je Republika Hrvatska postala i članica EU od čijeg stava i pomoći zavisi i put Srbije ka EU, veoma je važno da se

zemlje odlučile da smanje izborni cenzus za stranke manjina na 1% ili da potpuno ukinu izborni prag (Poljska, Nemačka). Garantovanjem određenog broja poslaničkih mesta za posebne liste nacionalnih manjina obezbeđuje se predstavljenost manjina, čak i u slučajevima ako manjinske partije ne osvoje dovoljan broj glasova za ulazak u parlament.

¹⁶ Slaven Bačić, *Garantirano parlamentarno zastupstvo Hrvata u Republici Srbiji u svetlu sporazuma o zaštiti manjina između Hrvatske i Srbije*, 2012

¹⁷ Prijedlog zaključka o položaju hrvatske nacionalne manjine u susjednim i drugim europskim državama s posebnim osvrtom na hrvatsku nacionalnu manjinu u Republici Srbiji, Republici Slovenij i Crnoj Gori, Hrvatski Sabor, Odbor za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Zagreb, 8. travanj 2011. asprava je zaključena 27. listopada 2011. Zaključak je donesen na 24. sjednici 28. listopada 2011. (jednoglasno, 77 glasova "za").

sagledaju pitanja iz pomenutog dokumenta. U predlogu zaključka kao obaveza Republike Srbije prema hrvatskoj nacionalnoj manjini navodi se sledeće:

- 1.Ostvarivanje manjinskih prava poput ostalih manjinskih zajednica u Srbiji, skladno nacionalnoj legislativi i ratifikovanim međunarodnim konvencijama,
- 2.Ostvarivanje prava iz oblasti obrazovanja (zakonska obaveza Republike Srbije - tiskanje udžbenika za nastavu na hrvatskom jeziku i radno pravni status nastavnika hrvatskog jezika),
- 3.Zastupljenost predstavnika hrvatske zajednice u svim tijelima državne vlasti u javnim ustanovama, preduzećima i drugim institucijama (pogotovo zastupljenost Hrvata u skupštini Republike Srbije),
- 4.Osuda i prestanak politike podele hrvatskog naroda na Hrvate, Bunjevce i Šokce, zatim distanciranje od pokušaja nametanja bunjevačkog pitanja, i puna integrisanost u društveno politički i gospodarski život u Vojvodini.